

Babits Mihály Ady-előadása Debrecenben¹

Sebők Melinda

irodalomtörténész, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem,
Modern Magyar Irodalmi, Összehasonlító Irodalomtudományi és
Irodalomelméleti Tanszék

„Elvben szívesen lemegyek Debrecenbe (mely ugyanis az egyetlen nagy magyar város, amit még nem ismerek).”²

Absztrakt: A debreceni Ady Társaság 1927. november 27-én, Ady születésének 50. évfordulóján irodalmi esttel ünnepelte névadója emlékét. A debreceni irodalmi élet képviselői leginkább Babits szereplésére számítottak, de meghívták előadónak Juhász Gyulát és Szabó Lőrincet is. Juhász Gyula verssel, Szabó Lőrinc *Ady és a magyar ifjúság* című előadással emlékezett a költőelődre. Juhász Gyula és Szabó Lőrinc alkotásai ismertek, Babits előadása azonban kéziratörödékekben lappang. A tanulmány a korabeli dokumentumok alapján ad információt az Ady-műsor eseményeiről, majd Babits kéziratörödékekből összeállítható Ady-előadásából idézve rekonstruálja és elemzi a Debrecenben elhangzott ünnepi beszéd szövegét. Babits – máig kiadatlan – debreceni előadásában reflektált az Adyt ért vádakra: elutasította a költő politikai kisajátítását és a szövegtől független ideológiai értelmezését. Ady magyarságát, zsenialitását éppúgy hangsúlyozta, mint lírájának világirodalmi rangját és költői képeinek újszerűségét.

Kulcsszavak: Ady Társaság, Ady-est Debrecenben, Juhász Géza levelei, Babits Mihály kéziratái Adyról

„Csoda-e, ha Ady körül is heves vita folyik? Főleg nemzeti és valláserkölcsi szempontból szoktak tiltakozni ellene. [...] Ady nagyságát ma már komolyan senki kétségbe nem vonja. Lángelméje egyetemesen hatott. Nemcsak az újabb költőkön mutatkozik a hatása, hanem a képzőművészek és a muzikusok törekvéseit is fölszabadította. Ezért lehet az erők egyesítésére szánt törekvésnek a neve Ady Társaság”³ – Juhász Géza 1927-ben a debreceni Ady Társaság alakuló

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² Babits Mihály – Juhász Gézának küldött levele, Budapest, 1927. október 25. előtt. Tintaírás. Lelőhelye: PIM Kézirattára, V. 3671/16/9.

³ JUHÁSZ Géza: *Beszéd a debreceni Ady Társaság alakuló ülésén* (1927. június 19.). In:

ülésén ezekkel a szavakkal fejezte ki a Társaság névadója költészeti értékeit felmutató célkitűzéseit. A Debrecenben élő Juhász Géza (1894–1968), tanár, író, költő, irodalomtörténész, a két világháború közötti debreceni irodalmi élet irányítója az Ady Társaság elnökeként törekedett az Ady-líra ellen irányuló kételyek eloszlatására és az életmű újraértékelésére. Juhász Gézának és a hozzá közel álló irodalmi élet képviselőinek (többek között Kardos Albertnek, Kardos Pálnak, Gulyás Pálnak, Oláh Gábornak) a vezérlő csillaga Ady volt. A Társaság 1927. november 27-én, Ady születésének 50. évfordulóján irodalmi esttel ünnepelte a költő emlékét. A Juhász Géza és Kardos László közötti levelezésből⁴ felfedhető, hogy a debreceni irodalmi élet képviselői leginkább Babits szereplésére számítottak.

A debreceni Református Gimnázium önképzőköreinek Ady hatására felpezsdült kulturális életében vezérszerepet betöltő Juhász Géza egykori iskolatársa és barátja, Dienes Barna⁵ közvetítésén keresztül ismerkedett meg Babits Mihály költészetével. Juhász Géza azonban nem csupán a Dienes-család révén „fertőződött meg” a fiatal költő káprázatos verstechnikájával, hanem a debreceni Református Gimnázium önképzőkörében láthatta Babits görög mitológia ihlette drámáját: a *Laodameiát* először ugyanis a debreceni Református Gimnázium vitte színre 1912-ben. Juhász Géza felfedezte, hogy Adyhoz mérten Babits a „hagyományok őre, az Arany János-i plasztika”.⁶ Bár az önképzőkör megszűnt, a babitsi hagyomány megmaradt. Juhász Géza Babits iránti lelkesedését bizonyítja a fiatalkori zsengei között található *Babitsiádák* kézírata, a Kortársaink sorozatban megjelent Babits-monográfiája⁷ és az új magyar irodalmat vizsgáló doktori disszertációja is, amelyben a drámaíró, az epikus és a lírikus Babitsot is tárgyalta.

Noha az Ady halála után azonnal kiépülni kezdődő Ady-kultusz emlékünnepeit⁸ beárnyékolta az Ady hatástörténeti pozícióját és költészetének

Juhász Géza-émlékkönyv, (s. a. r., JUHÁSZ Izabella), Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, 1975, 291.

⁴ Kardos László levélben kéri Juhász Gézát, hogy Babits válaszához igazítsák a programot, s egyben elhárítja Rédey Tivadar könyvtáros, irodalomtörténész, színháztörténész meghívását: „Rédeyt tartsuk más alkalomra. Babits elég attrakciónak. Bármit is határozunk, legelőször a Babits választ (a dátumot) kell ismernünk.” Kardos László levele Juhász Gézának 1927 nyarán vagy őszén = *Juhász Géza levelesládája*, (s. a. r., Juhász Gézáné és Lévey Botond), Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1987, 41.

⁵ Dienes Barna (1895–1950) később az Egyesült Államokban református püspök. A Dienes-családot rokoni-baráti szálak fűzték Babitshoz.

⁶ Juhász Géza: *Babits és Debrecen*. In: *Juhász Géza-émlékkönyv*, i. m., 327.

⁷ Juhász Géza: *Kortársaink: Babits Mihály* (Szerk. Hankiss János), Dunántúli Egyetemi Nyomda, Pécs, 1928.

⁸ 1919. február 5-én megalakult Károlyi Mihály elnökletével az Ady-szobor Országos Bizottsága. Nagyváradon 1919. március 13-án már Ady Endre Társaság működött. Az

értékeit elbizonytalanító politikai-morális kifogások és irodalmi viták, Babits nem csupán a világháború éveiben került közel pályatársához, hanem Ady ravatalánál mondott nekrológiájában⁹ is kettejük összetartozását hangsúlyozta. 1919 tavaszán a pesti bölcsészkaron Ady-szemináriumot hirdetett, a rajongó ifjúságnak Ady forradalmiságát, háborúellenességét, prófétaságát, zsenialitását és magyarságát méltatta.¹⁰ A Nyugatban hosszú tanulmányban emlékezett meg Ady költészetéről (*Tanulmány Adyról*¹¹), de nyilatkozott Földessy Gyula¹² és Révész Béla¹³ Ady-köteteiről is.

1927 őszén is hangot adhatott Ady iránti lelkesedésének. Babits a debreceni Ady Társaság november 27-én megrendezett Ady-ünnepére Juhász Gézától kapott meghívást, aki a következő levelet küldte 1927. augusztus 5-én:

„Nagyságos Uram,

A debreceni Ady Társaság f. évi november 27-én Ady születésének 50.-ik fordulója alkalmából

Ünnepélyt rendez, amelynek páratlan jelentőséget adna, ha megnyerhetnők hozzá Nagyságod közreműködését is.

Az Ady-ügyre nézve hatalmas erőgyarapodást jelentene Nagyságod előadása, akit városunk közönségének még soha nem volt alkalmá látni s kinek az Ady költészetére vonatkozó megállapításai bizonyára a tatárabb-fajta koponyákban is gyűjtanának némi világosságot, hiszen Nagyságod még a konzervatív körökben is a legtöbb tiszteletet vívta ki kezdettől fogva a Nyugat táborából.

Utaltom is fölösleges rá, milyen segítséget jelentene társaságunknak a Nagyságod támogatása abban a kultúrharcban, amelyet mai kis országunk keleti

egymást követő Ady-estek, Ady-matinék szervezése is az Ady-kultuszt erősítették.

⁹ „Búcsúzom tőled mindazok nevében, akik hozzád a magyar irodalmi életben legközelebb álltunk: a hadsereg tiszteleg az elesett vezér ravatala előtt! Neveddel indultunk és neveddel vívtuk meg tizenkét esztendőn nehéz küzdelmünket: a neved szabadságot és bátorságot jelentett nekünk, új célokat és új horizontokat.” Babits Mihály: *Ady temetésén tartott beszéd = Babits Adyról – Dokumentumgyűjtemény* (szerk., Gál István), Budapest, Magvető Kiadó, 1975, 72.

¹⁰ Babits az első Ady-szemináriumot 1919. április 12-én tartotta. Ady magyarságát a szemináriumon és *Az irodalom elmélete* előadásán is hangsúlyozta: „Először idegennek tűnt fel, piszkolták, gyalázták magyartalan érzelmei miatt, és ma Adyban látjuk megtestesítve az egész magyarságot!” Babits Mihály: *Egyetemi előadások 1919*, Szabó Lőrinc gyorsírási lejegyzése alapján (s. a. r., Lipa Tímea), Budapest, Ráció Kiadó, 2014, 214.

Babits az Ady- szemináriumon a hallgatóságnak állította: „Ady egészen és teljesen magyar és egészen a magyarságból nő ki”. Róna Judit, *Nap nap után, Babits Mihály életének kronológiája 1919–1920*, Budapest, Balassi Kiadó, 2014, 532.

¹¹ Babits: *Tanulmány Adyról*, Nyugat, 1920/3–4.

¹² Babits: *Megjegyzések Földessy Ady-könyvére*, Nyugat, 1921/6.

¹³ Babits: *Révész Béla Ady-könyve*, Nyugat, 1922/13–14.

végvárában vívnunk kell.

Nagyon kérjük, ha csak egyéb tervei nem gátolják, ne méltóztassék visszautasítani meghívásunkat. Szíves válaszát Juhász Géza tanár, Debrecen, Hajó-u. 8. címre méltóztassék küldeni.

Kérésünk ismétlésével, társaságunk hálás szeretetét tolmácsolva, vagyok Nagyságod iránt

*Kiváló tisztelettel:
Juhász Géza
Ügyv. Elnök”¹⁴*

Mivel Babits az esztergomi tartózkodása idején a levelet nem olvasta, így Juhász Géza újabb sürgető levelet írt 1927. augusztus 28-án Szabó Lőrinc szereplésére is hivatkozva:

„Igentisztelt Uram,

néhány héttel ezelőtt a Debreceni Ady Társaság nevében azzal a kéréssel fordultam Nagyságodhoz, hogy a f.évi november 27-én rendezendő Ady-ünnepélyünkön szíveskedjék résztvenni egy előadással. Minthogy az idő máris meglehetősen előrehaladt, megismétlem társaságunk tiszteletteljes kérését s egyben tudatom, hogy Szabó Lőrinc már elvállalta az Ady jelentőségének méltatását a legifjabb nemzedék szempontjából. Ismételten hangsúlyoznom kell, milyen végtelen fontosságú volna ránk nézve, ha az Ady-nemzedékből épen Babits Mihályt nyerhetnők meg egy esztétikai előadás számára.

Arra kérem Nagyságodat, hogy elhatározását lehetőleg postafordultával szíveskedjék közölni velünk. Amennyiben pedig előadást tartania lehetetlen volna valamilyen okból, legalább attól ne fozson meg bennünket, hogy ünnepélyünkön mint vendégünket üdvözölhessük. Ha ez alkalommal néhány versének fölolvasására is vállalkoznék, azt igen nagy hálával illesztenők programunkban. Föltételeit vagy levélben méltóztassék közölni, vagy pedig megjelölni az időpontot, amikor társaságunk valamelyik tagja személyesen beszélhetné meg a részleteket Budapesten.

Bármily rövid szíves értesítését várva, vagyok Nagyságod iránt

*igaz tisztelettel
Juhász Géza”¹⁵*

¹⁴Juhász Géza – Babits Mihálynak küldött levele, Debrecen, 1927. augusztus 5.

Tintairás, a verzón továbbá a költő ceruzairása: „Debrecen Hajó u. 8.” Lelőhelye: OSZK Fond III/655/2.

¹⁵Juhász Géza – Babits Mihálynak küldött levele, Debrecen, 1927. augusztus 28. Tintairás. Lelőhelye: OSZK Fond III/655/3.

Babits megkésve ugyan, de 1927 őszén küldött válaszelevelében elfogadta a felkérést: „Elvben szívesen lemegyek Debrecenbe (mely ugyis az egyetlen nagy magyar város, amit még nem ismerek).”¹⁶

Babits mellett Szabó Lőrincet és Makkai Sándort (kinek ekkor jelent meg *Magyar fa sorsa* címmel a vádlott Ady költészete védelmében írt könyve) is felkérték, de mivel Makkai a meghívásnak nem tehetett eleget,¹⁷ így Juhász Gyulát választották harmadik előadónak. Juhász Gézának szintén a Dienes-házban mélyült el barátsága a nála fiatalabb Szabó Lőrincel, aki egykori debreceni diákként is kapcsolódott a városhoz¹⁸ és Adyhoz.¹⁹ Szabó Lőrincet a fiatal nemzedék képviselőjeként kérték fel előadónak. Juhász Gyula, aki az 1920-as évek vitáiban Babitshoz hasonlóan Ady hűséges híve maradt, egykori Ady-évfolyamtársával, a Debrecenben élő Oláh Gáborral az egyetemi évek után is tartotta a kapcsolatot, valamint a debreceni Csokonai Körnek is többször vendége volt.²⁰ Juhász Gyula 1927 novemberében már november 24-e óta Debrecenben tartózkodott Vág Sándor zsidó gimnáziumi igazgató vendégeként. Az Ady-ünnep előtt a gimnáziumban Shakespeare-ről tartott előadást. Noha a Debreczeni Független Újság beszámolt Juhász Gyula gimnáziumi szerepléséről is,²¹ sokkal nagyobb sajtóvisszhangja volt az Ady emlékére rendezett programnak. A debreceni lapok tucatnyi híreszteléssel igyekeztek a Zeneiskola dísztermében sorra kerülő rendezvényt népszerűsíteni. A Debreczeni Független Újság 1927.

¹⁶ Babits Mihály – Juhász Gézának küldött levele, Budapest, 1927. október 25. előtt. Tintáírás. Lelőhelye: PIM Kézirattára, V. 3671/16/9.

¹⁷ „Nagyon sajnálom, hogy az őszi ünnepre való szíves meghívásnak nem tehetek eleget, de egyrészt az én őszi úti programom azt már kizárja”. Makkai Sándor levele Juhász Gézának, 1927. június 28-án = *Juhász Géza levelesládája*, i. m., 40.

¹⁸ Szabó Lőrinc szülei 1908-ban döntöttek úgy, hogy a család Debrecenbe költözik. Szabó Lőrinc így emlékezett debreceni diákéveinek irodalmi élményeire: „ábrándoztam, amikor versek, az önképzőkör és a lázadás idején lassankint derengeni kezdett előttem a nagykönyvtárban a világirodalom, [...] majd a modernek Ady és Babits és Tóth Árpád, és a kiátkozottak a távoliak, Baudelaire és Verlaine. Az első élő író, akit láttam, Oláh Gábor volt, tőle kaptam kölcsön a teljes francia Baudelaire-t.” *Az ígéret városa. Szabó Lőrinc Debrecen-élménye* (szerk., BÍRÓ Éva), Debrecen, Debreceni Irodalmi Múzeum, 2000, 64.

¹⁹ Szabó Lőrinc 1919 tavaszán lelkesen járt Babits Ady-szemináriumaira.

²⁰ Juhász Gyula már egyetemista korában elismeréssel nyilatkozott Ady 1903-as *Még egyszer* kötetéről, s már 1905-ben váltott levelet Adyval. Oláh Gábornak is beszámol Adyval való barátságáról: „Ady Endre egy levelet írt hozzám (az napon jött, amelyen tiéd s ezek okozták akaraterőm némi fölpezsdülését), amelyben barátságát ajánlotta föl nekem”. Grezsa Ferenc: *Juhász Gyula egyetemi évei 1902 – 1906*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964, 47.

Juhász Gyula Adyval személyesen először 1907 szeptemberében találkozott a Budapesti Napló szerkesztőségében.

²¹ *Juhász Gyula a zsidógimnázium irodalmi délutánján*. Debreczeni Független Újság, 1927. november 27., 2.

november 15-i száma Babits nevét emelte ki: „Először jelenik meg Debrecenben Babits Mihály, a magyar líra élő fejedelme, a nagy regényíró és csodálatos tudású esztéta, aki Adyról való véleményét, a nagy kortárshoz való viszonyát fogja nagyszabású előadás keretében kifejtetni.”²² A korabeli napilapok Juhász Gyula és Szabó Lőrinc érkezését is hangsúlyozták,²³ Babitsnak mégis nagyobb figyelmet szenteltek. Ezt bizonyítja a Debreczeni Független Újság 1927. november 25-i híre is: „Itt lesz a modern magyar lírának Ady mellett legkimagaslóbb alakja Babits Mihály, aki nemcsak a művészet legmagasabb csúcsáig emelkedett verseivel szerzett magának az ország határain túlszálló hírnevet, hanem legutóbb kiadott hatalmas regényével, a *Halálfiával* [...] is meghódította az összes magyar szíveket”²⁴

Babits Mihály Tanner Ilona, Szabó Lőrinc és Mikes Klára társaságában 1927. november 26-án a déli vonattal utazott Debrecenbe. Juhász Gyulával és az Ady Társaság képviselőivel a pályaudvaron találkoztak. A Babits Mihály-levelezés, a korabeli sajtó, a Tiszántúli Hírlap, a Délmagyarország, a Debreczeni Független Újság hírei és Tanner Ilona naplófeljegyzései²⁵ szerint az események a következőképp zajlottak: Babits még 1927. november 26-án este az Arany Bika étteremben vacsorázott többek között Oláh Gábor, Ady Lajos és a debreceni irodalmi élet képviselőinek társaságában. Másnap 1927. november 27-én délelőtt részt vett Ady emléktáblájának avatásán. A Darabos utca 33. számú háznál – ahol Ady joghallgató korában lakott – Juhász Géza beszéde után leleplezték a költő emléktábláját. A rendezvény zárásaképp Juhász Gyula mondott emlékbeszédet. Az emléktábla felavatása után a városházán a Műpártoló Egyesület őszi tárlatát tekintették meg. A kiállítást Ady öccse, Ady Lajos, tankerületi igazgató nyitotta meg. Babits aznap délben Markovits Ignác, a debreceni Takarékpénztár igazgatójának a lakásán ebédelt,²⁶ majd este hat órától előadást tartott a Zeneiskola

²² Debreczeni Független Újság, 1927. november 15., 5.

²³ *Nagyszerű ünnepek sorozata lesz a debreceni Ady-nap. Babits Mihály, Juhász Gyula és Szabó Lőrinc már megérkeztek Debrecenbe.* Debreczeni Független Újság, 1927. november 27., 3.

²⁴ *Három nagy magyar költő az Ady-ünnepen.* Debreczeni Független Újság, 1927. november 25., 5.

²⁵ *Török Sophie naptárai I., 1921 – 1933,* (szerk., Papp Zoltán János), Budapest, Argumentum Kiadó, 2012, 308 – 309.

²⁶ Markovits Ignác még az utazás előtt levélben hívta meg Babitsot ebédre. „Nagy örömmel értesültünk, hogy a k. Nagyságos Asszonnyal együtt Debrecenbe jönnek. – Ezen alkalomból igen kérem úgy Önt k. Mester, mint a Nagyságos Asszonyt, tiszteljük meg házunkat és a vasárnapi ebédre szóló eme meghívásunkat fogadják el.” Markovits Ignác – Babits Mihálynak küldött levele, Debrecen, 1927. november 22. Tintairású levél a Magyar Általános Takarékpénztár Rt. fejléces papírján. Lelőhelye: OSZK Fond III/ 1650/ 17. Babitsék mellett a Szabó-házaspár is Markovitséknál ebédelt. Juhász Gyula pedig Juhász Géza vendége volt.

zsúfolásig megtelt hangversenytermében. A rendezvényt Juhász Géza, az Ady Társaság elnöke nyitotta meg, aztán Babits lépett színre. A Debreczeni Független Újság november 29-i értesítése szerint: „A tapsnak, az örömmek, az éljeneknek Debrecenben talán még soha nem hallott vihara akkor tört ki tomboló, sodró, fergeteges erővel, mikor Babits Mihály lépett a dobogóra.”²⁷ A percekig tartó ünneplés után Babits a következőképp kezdte előadását: „Egy félszázada, hogy a Sugár elindult valami Ismeretlenből, s [...] egy negyedszázada annak is, hogy először megpillantották fényét egynehányan, akik között, büszkén mondom ezt, én is ott voltam!”²⁸ Babits a Sugár-metaforát tovább bontva különös hajnali fénynek nevezi Ady költészetét, melyet a saját korában csak kevesen értettek igazán, de az idők folyamán ez a derengő hajnali fény felerősödve az égi magaslatokból ragyogja be a teljes magyar költészetet: „Titkos hajnal volt az, s nem lehetett csodálni, ha csak kevesen akadtak még, elég korán-kelők, akik nem restelltek megmászni magas és merész partokat ahonnan az emelkedő fényt meglephették horizontja szélén – azóta az a fény fennragyog az égen, mindenki látja már eljutott a legkisebb zugba is”.²⁹

Babits beszédében Debrecent az indulás és a megérkezés városának tekinti. Úgy emeli be Ady debreceni versét (*A Maradandóság városában*) az előadás szövegébe, hogy eltér annak eredeti jelentésétől. Noha Ady Debrecent elmaradottnak tekintette (az egykori debreceni fiatal énjétől való elkülönülését is jelenti a „maradandóság”), ő maga már „a Mulandóság fia”. Babits – Ady debreceni újságírói múltja és az eredeti vers keletkezése óta eltelt időszak tükrében – egy „másik”, „különb” és „nagyobb” városba való megérkezésről beszél a félszázados ünnepen. Míg Adynál a „maradandóság” inkább maradiságot, a kamaszkori én elhagyását jelenti, kit nem akar látni többé; addig Babits az Ady-vers címével az irodalmi értékeket megőrző és kulturálisan fejlődő városra utal. Ady születésének 50. évfordulóján „visszaérkezett ide, ahonnan földi fiataltsága kiindult: a Maradandóság városába, – s egy másik különb és nagyobb

²⁷*Feledhetetlen ünnepe volt Debrecennek a vasárnapi Ady-nap. Babits Mihály, Juhász Gyula, Szabó Lőrinc hódoltak az ötvenéves Ady emlékének.* Debreczeni Független Újság, 1927. november 29., 3.

²⁸Babits Mihály: *Adyról*. A ceruzával írt szöveg eredeti kézirata: OSzK III/1526/10.

Babits Debrecenben tartott előadásának két változata létezik: két oldal terjedelmű gépirat (OSzK Fond III/1526/3.) és egy ceruzával írt hosszabb fogalmazvány (OSzK III/1526/4-10.). A részben még kiadatlan dokumentum töredékes. A ceruzával írt fogalmazvány a negyedik számozott lappal kezdődik, az eleje hiányzik. A négytől tízig számozott ceruzával írt szöveg után további két ceruzairással keletkezett fogalmazvány következik, mely értelmi folytatása az előzőnek (a számozása azonban ellentmond ennek: kettes és kilences számmal jelölt dokumentumok).

²⁹Babits Mihály: *Adyról*. A kiadatlan, ceruzával írt szöveg eredeti kézirata: OSzK III/1526/4.

Maradandóság városába is”.³⁰ Babits beszédében fontosnak tartotta megemlíteni, hogy Ady halála óta romboló és hasztalan módon nyúltak irodalmi hagyatékához, s egyben véleményt formált az Adyt övező kultusz, a költészetét érintő polémiák, a személyes életével foglalkozó írások káros hatásairól is. Babits debreceni beszédének a kézírata szerint Ady költészete nem olyan magától értetődő, mely „nem kívánna vezető Vergiliust. Senki sincs, akit oly nehéz lenne elődeiből megérteni, mint Ady. Ő magasabb távolokba szökkent fel elődeitől”.³¹ S ebben hasonlít Dantéhoz.³² Dante talán az egyetlen, akit éppúgy nehéz megérteni. Mindkét szerzőt hajlamosak félreérteni, és mindig vannak kísérletek az újbóli értelmezésre. Dante túlvilági látomásainak ugyanolyan titkos, szimbolikus jelentése van, mint Ady költeményeinek: a szimbólumok feltárása és teljes megértése azonban csak az idők távlatában lehetséges. Mivel a szöveg kéziratában is szerepel az Ady–Dante-párhuzam, és Babits utalást is tesz a kézirat jegyzetében a hét évvel korábban írt értekezésére (*Tanulmány Adyról*), ezért feltételezhető, a beszéd szövegébe beépíthette a Nyugatban 1920-ban közölt tanulmányának Adyt Dantéval párhuzamba állító részletét. Babits az 1920-as értekezésében hasonló gondolatokat fogalmazott meg: „Nincs a világirodalomban költő, aki következetesebben, mélyebben, lényegesebben szimbolista volna. Talán az egy Dantét kivéve. Azért mondom, meggondoltan, Dantét, mert Adynál is, mint Dantében, az egész világ szimbólumok óriási láncolata, szimbólumoké, melyek szigorú egymásba-illeszkedésükkel, szinte a valósággal egyértékű szövetet alkotnak”.³³ Babits a szimbolista költőről beszélt, aki szimbólumokban éli és érzi az életet. A Debreczeni Független Újság tudósítása szerint Babits „a stílusnak valami elérhetetlen szép szárnyalásával” állította a közönség elé „Adyt, a szimbolikust, Adyt a szimbólumot. Ady minden megnyilatkozásának forrásául Ady hallatlan életszeretét jelölte meg”.³⁴

A Dantéval való párhuzam mellett előadásában Ady utánozhatatlan egyéniségét és magyarságát is hangsúlyozta: Ady „túlzeng minden egyén hangon. Ady Endre lelkünk hangja volt, mélységes és visszafojthatatlan. Eleven önkínzás, önszemrehányás sokszor a magyarnak, kínzó nyugtalanító hang és mégis mindig

³⁰ Babits: *Adyról*. A szöveg eredeti kézírata: OSzK III/1526/9.

³¹ Babits: *Adyról*. A ceruzával írt szöveg eredeti kézírata: OSzK Fond III/1526/6.

³² A ceruzával írt, több helyen javított vagy áthúzott szöveg 7. oldalán Babits utal egy előző Ady-szövegére. Piros ceruzáírással a következő jegyzetet készítette: „Adyról régen 269”. OSzK Fond III/1526 /7. Ezzel a bejegyzéssel Babits az 1920-as Ady-tanulmányára utal: *Tanulmány Adyról*, Nyugat, 1920/3–4. Ez azzal is bizonyítható, hogy a kézirat szöveget így folytatja: „Azóta megint 7 év telt el...” OSzK Fond III/1526 /7.

³³ Babits: *Tanulmány Adyról II.*, Nyugat, 1920/3–4. Vö. Babits: *Tanulmány Adyról = Babits Adyról – Dokumentumgyűjtemény*, i. m., 105.

³⁴ *Feledhetetlen ünnepe volt Debrecennek a vasárnapi Ady-nap...*, Debreczeni Független Újság, i. m., 3.

megkönnyebbitő és fölszabadító”.³⁵ Beszédének a végén úgy emelte ki Ady szimbolizmusát, hogy ő maga is erős szimbólumokat, erőteljes hasonlatokat használt, mint például Ady indulása Sugár, költészete Fény, Ady maga pedig a szabad Nap: „hasonlatos ahhoz, amelybe a szabad Turul szemei néztek hajdan; s ha a magyar méltó még a Turul ős szimbólumához, akkor mernie kell az ő fényébe belenézni!”³⁶ Érdekes párhuzam, hogy Babits debreceni előadásában ugyanúgy a Nap- és a Sugár-szimbólumokat használta, mint 1919 februárjában Ady halálára írt költeményében:

„Úgy nyugodtál le fényesen, mint a Nap
s reád gondoltat minden holdvilág;
kialudnánk ha nem adnál sugarat
s ha eltűntél volna a hómezők alatt
s nem égnél titkon, mint éjjel a Nap”.³⁷

Babits 1919-es versében és 1927-es beszédében egyaránt Ady *Én nem vagyok magyar?* című költeményének szimbólumait kölcsönözte. A saját korában is értetlenséggel és magyartalansággal vádolt Ady ezzel a verssel válaszolt az őt ért támadásokra:

„Ős Napkelet ilyennek álmodta [...]:
Nap-lelkűnek, szomjasnak, búsítónak,
Nyugtalan vitéznek,
Egy szerencsétlen, igaz isten
Fájdalmas, megpróbált remekének,
Nap fiának, magyarnak.”³⁸

A korán jött, meg nem értett magyar zseni problémáját tárgyaló költeményt Babits gyakran idézte az Ady-szemináriumokon is. A Nap-szimbólum tehát Ady lírájából való. Ez a szimbólum ad keretet Babits költői képekben gazdag lírai áradású beszédének.

Babits tapsviharral fogadott előadását Juhász Gyula *Ady-koszorú* versciklusának felolvasása követte, végül Szabó Lőrinc *Ady és a magyar ifjúság*³⁹ címmel tartott előadást. Énekekkel és szavalattal közreműködtek Tímár Ila, Forgács

³⁵ Babits: *Adyról*. A szöveg eredeti gépirata: OSZK Fond III/1526/3.

³⁶ *Uo.*

³⁷ Babits Mihály: *Ady = Babits Mihály összegyűjtött versei*, Budapest, Osiris Kiadó, 2007, 572.

³⁸ Ady Endre: *Én nem vagyok magyar? = Babits Adyról – Dokumentumgyűjtemény*, i. m., 87.

³⁹ Az előadás *Két évtized Ady* címmel jelent meg. In: Szabó Lőrinc: *A költészet dicsérete*, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1967, 219 – 222.

Sándor, Páricsy Pál és Szabó Emil, a debreceni Csokonai Színház tagjai. A vendégszereplők aznap este az Arany Bika étteremben vacsoráztak. Kardos László, az Ady Társaság főtitkára köszöntötte az előadókat. Tósztot mondott a család nevében Ady Lajos, valamint a Társaság képzőművészeti szakosztályának alelnöke, Holló László. Másnap 1927. november 28-án délelőtt (mivel Juhász Gyula a reggeli vonattal távozott) Babitsék Szabó Lőrincék társaságában tekintették meg a debreceni Nagytemplomot, Csokonai szobrát, majd a déli vonattal utaztak vissza Budapestre.

Babits – máig kiadatlan, kézíratos töredékekben fellelhető – 1927-es debreceni előadásában reflektált az Adyt ért vádakra: elutasította a költő politikai kisajátítását és a szövegtől független ideológiai értelmezését. Ady magyarságát, zsenialitását éppúgy hangsúlyozta, mint lírájának világirodalmi rangját, költői képeinek újszerűségét. Babits ünnepi beszédében egyrészt utalt a „Napkelet fiának” tehetségére, magyarságára, másrészt a Dantéval is párhuzamba állítható értékes és különösen gazdag szimbólumok megértésének a nehézségére. A kézíratos szöveg jegyzetei alapján feltételezhető, hogy beszédéhez felhasználta az 1919-es Ady-szemináriumon tartott előadásainak és az 1920-as Ady-tanulmányának bizonyos részleteit. Babits egyik 1923-ban keletkezett kézíratos feljegyzésében azt írta: „Adyra emlékezni, Adynak hódolni – még betegágyamból is fölkelnék, de tudom, hogy járásom gyöngé és szavam akadozó. Várom kell, míg újra biztos léptekkel és hangos szavakkal léphetek arra a dobogóra, mely az ő nevével echózik”.⁴⁰ Az 1927-es Ady-esten Babitsnak egy régi vágya válhatott valóra: Debrecenben biztos léptekkel és hangos szavakkal léphetett dobogóra egy olyan ünnepen, ahol Ady költészetének értékeit senki sem vonta kétségbe.

Felhasznált irodalom:

Babits Mihály – Juhász Gézának, PIM Kézirattára, V. 3671/16/9.

Babits Mihály *Adyról*, gépirás, OSZK Fond III/1526 /3.

Babits Mihály kézírattöredékei *Adyról*, ceruzairás, OSZK Fond III/1526 /4 – 10.

Babits Mihály összegyűjtött versei, Budapest, Osiris Kiadó, 2007.

Babits Mihály: *Egyetemi előadások 1919*, (s. a. r., Lipa Tímea), Budapest, Ráció Kiadó, 2014.

Babits Mihály: *Tanulmány Adyról*, Nyugat, 1920/3–4.

Bíró Éva (szerk.): *Az ígéret városa. Szabó Lőrinc Debrecen-élménye*, Debrecen, Debreceni

⁴⁰ BABITS kézírattöredéke *Adyról*, 1923, ceruzairás, OSZK Fond III/1526 /8.

Irodalmi Múzeum, 2000.

Debreczeni Független Újság, 1927. november 15., 25., 27., 29.

Gál István (szerk.): *Babits Adyról – Dokumentumgyűjtemény*, Budapest, Magvető Kiadó, 1975.

Greza Ferenc: *Juhász Gyula egyetemi évei 1902 – 1906*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964.

Juhász Izabella (s. a. r.): *Juhász Géza-émlékkönyv*, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, 1975.

Juhász Gézáné, Lévay Botond (s. a. r.): *JUHÁSZ Géza levelesládája*, Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1987.

Juhász Géza – Babits Mihálynak, Debrecen, 1927. aug. 5., aug. 28., OSZK Fond III/655/2., 3.

Róna Judit: *Nap nap után, Babits Mihály életének kronológiája 1919–1920*, Budapest, Balassi Kiadó, 2014.

Papp Zoltán János (szerk.): *TÖRÖK Sophie naptárai I., 1921 – 1933*, Budapest, Argumentum Kiadó, 2012.